

MENORCA I EL TURISME.

CONTENCIONS I ATRACTIUS

GOB Menorca

Als anys setanta, es va intentar urbanitzar l'Albufera des Grau. Es van obrir vials i es van alçar algunes cases. També es va construir una part d'un camp de golf, amb l'arena de les dunes de la platja. Els promotors no van arribar a iniciar la tercera pota de l'operació, que consistia en dragar la llacuna, connectar-la al mar i convertir-la en un port esportiu.

No ho van poder fer perquè la societat menorquina va protestar de manera continuada durant una vintena d'anys. De fet, l'amenaça va durar fins l'aprovació de la Llei d'Espais Naturals, en 1991, amb la posterior declaració de Parc Natural, l'any 1995.

Paral·lelament, cala en Turqueta va ser declarada Centre d'Interès Turístic Nacional en 1975, amb l'objectiu de facilitar la seva urbanització, de la qual es van dissenyar els plànols i es va fer campanya a la premsa local pregonant que seria una urbanització diferent de la resta. Al costat, la platja veïna de Macarella va patir constants intents d'urbanització, amb uns promotors de gran influència política que aconseguien esquivar totes les proteccions que anaven sorgint. Es va protegir definitivament en el segle XXI, després de molts anys de treball ecologista.

La llista de llocs similars és molt llarga. L'ofensiva de la transformació del litoral menorquí va deixar petjada en

Plànol de la urbanització prevista a Binimel·là

molts llocs que finalment no es van urbanitzar. Ho veiem amb els vials oberts a Binimel·là (amb la voluntat d'edificar-hi centenars de xalets, tres hotels i un poblat de pescadors), a Ets Alocs (on es van vendre xalets inexistents a gent estrangera confiada), a Llucalari... Zones finalment salvades per l'estima dels menorquins cap a la seva terra.

La feina per a contenir aquests canvis dràstics en el territori de l'illa va tenir moments difícils i esdeveniments que ara semblen èpics. Però de manera permanent, rebia (i encara avui rep per part d'alguns sectors) l'acusació de frenar l'economia que portava el

fenomen turístic quan va arribar de ple a Menorca.

Una economia que sí que es va endur per endavant una de les platges més idíl·liques de la Mediterrània, com Cala Galdana, un dels sistemes dunars més potents, com Son Saura del nord, una zona humida de gran interès, com la que hi havia a cala en Bosc (ara anomenat El lago), i tants altres llocs que no tornaran a ser com eren.

El debat entre conservació i economia ha estat una constant. L'evolució turística, mirada amb la perspectiva dels seus més de quaranta anys d'implantació, és un bon terreny per a sospesar-ho.

Sud de Ciutadella, després de la urbanització

QUI REVALORITZA L'ILLA?

40 anys després, les platges verges són les més visitades pels turistes. Les zones conservades han esdevingut atractiu i valor afegit per a l'activitat turística. Haver frenat l'economia del ciment ha acabat per ser positiu pel turisme. El temps de vegades mostra aquestes paradoxes, i no només ha estat així amb les platges.

Mentre el mantra del sector turístic estàndard era la reivindicació de camps de golf i ports esportius, la ciutadania de base treballava (picant pedra, com sempre) la recuperació del dret de pas pel Camí de Cavalls. Una senda històrica que estaven tancant precisament els propietaris amb afany especulador, molestos per la protecció que s'havia aplicat a bona part del litoral en els anys noranta amb la Llei d'Espais Naturals.

L'objectiu de la propietat era generar un conflicte per forçar l'Administració pública a negociar la desprotecció d'algunes zones (també era aquest l'objectiu de tancar els accessos a les platges). En tost d'aquest efecte, es va generar un moviment social de reivindicació que va organitzar més de 50 excursions reivindicatives. La Coordinadora del Camí de Cavalls es va formar en 1996, va aconseguir la Llei del Camí de Cavalls en el 2000. Dos anys després la delimitació, en 2003 el Pla Especial i en 2008 l'expropiació del dret de pas.

Malgrat que no hi havia objectius turístics directes en aquesta mobilització, l'obertura pública del Camí de Cavalls, que mai va comptar amb el suport del sector turístic, va afegir un nou element de gran atractiu per a Menorca. 180 quilòmetres carregats de bellesa i escenaris canviants, que ara (ves per on) no falten a cap pàgina de promoció de Menorca com a destinació turística.

Encara una altra fita important, que ha posat Menorca al mapa, va ser la declaració de Reserva de la Biosfera. Una vegada més, la iniciativa sorgiria dels àmbits conservacionistes i científics, però acabaria afegint una nova distinció al producte turístic de l'illa i seria una nova mostra de la voluntat de la gent de l'illa per aprendre a congregar les activitats humanes amb la conservació. Això és el que busca el programa de Reserves de la Biosfera de la UNESCO, construir una xarxa d'indrets que puguin ser exemple de la convivència entre humans i natura.

Mirat amb perspectiva, sembla idò que la ciutadania a la qual tantes vegades se l'ha volguda catalogar d'antitúristica, en realitat acaba aportant molt atractiu a l'illa.

EL SOL I PLATJA QUE COMANDA

El pes immensament majoritari de l'activitat turística a les Illes es basa en sol i platja. I amb grans hotels que

mouen molta gent. Aquesta és l'herència dels dissenys que es van fer entre els anys seixanta i vuitanta.

Es tracta d'un mercat que encara competeix moltes vegades per preu i que, especialment a Mallorca, té una gran incidència política sobre el Govern autonòmic. Però també a Menorca la política turística es veu molt condicionada per uns agents de gran transcendència econòmica, però que, amb comptades excepcions, arrossegueu unes inèrcies importants.

Hi ha fets que identifiquen. En el passat mandat, el projecte estrella impulsat pel sector de sol i platja a Menorca va ser un parc aquàtic a cel obert, que va ser presentat i justificat com una iniciativa per a desestacionalitzar l'activitat turística. Aquest era l'únic argument -que es va posar als papers per molt que la realitat ho desmentís- per fer viable una transformació dràstica sobre un sòl rústic d'especial protecció.

Altra vegada (encara en el segle XXI), es va escenificar una iniciativa turística que implicava un enfrontament entre economia i natura. Una vegada més, va guanyar la partida l'especulació urbanística (l'increment de valor d'un terreny) per damunt de l'estratègia de sostenibilitat que tanta gent intenta promoure. Per descomptat, que el parc aquàtic només funciona en temporada de bon temps.

Un exemple similar el tenim amb els dos grans hotels de Son Bou, un dels atemptats paisatgístics més destacats que s'han fet a Menorca. 45 anys després de la seva construcció, s'han estructurat totes les pressions (parlamentari, institucional i mediàtic) per a intentar consolidar per 50 anys més les dues torres de primera línia de mar. En tost de plantejar una intervenció que pogués corregir l'enorme impacte creat quan l'illa encara no disposava de cap planificació racional, el què s'està intentant és consolidar-ho en els temps que corren.

Exemples com els descrits mostren la dualitat que conviu en el model turístic menorquí, on iniciatives noves i interessants caminen al costat de

plantejaments aparentment caducats però encara realment efectius pel poder que esgrimeix l'entramat empresarial lligat al sol i platja.

Amb comptagotes, van sorgint empresaris que, de manera individual, aposten per agafar altres camins més creatius, però obtenen poca projecció, perquè el gran gruix, que sempre parla en nom de tot el sector, encara no ha fet el canvi evolutiu que es detecta a bona part de la societat.

QUÈ VOL DIR DESESTACIONALITZAR?

Generalment, la gent associa la desestacionalització turística amb un millor repartiment de l'afluència de turistes al llarg de l'any. Però les experiències de zones que s'han avançat en aquest objectiu demostren que, en realitat, es tracta d'intentar afegir turisme a l'hivern, sense deixar d'incrementar-lo a l'estiu.

Hi ha qui diu que el turisme és una activitat capaç de fagocitar-se a ella mateixa. Algunes ciutats (com Venècia, Praga, Barcelona) estan experimentant aquesta sensació de morir d'èxit. Les valoracions de Menorca baixen en els moments de massificació, perquè el

turisme que ve aquí no espera trobar-se una illa plena de gent.

A la pèrdua sobre l'expectativa del visitant, s'hi afegeix el greu efecte de la pressió intensa durant els mesos d'estiu sobre els vectors ambientals, com l'aigua (hi ha molts pous municipals que han de bombejar les 24 hores per abastir l'enorme demanda que es produeix durant els mesos més secs), l'energia, la producció de residus, l'increment que es produeix sobre els preus de lloguer dels habitatges o la sensació de pèrdua de qualitat de vida i d'identitat cultural dels residents.

Seria diferent si s'establís un pacte ample per treballar a fi de traslladar i repartir la pressió concentrada de l'estiu, al llarg d'altres mesos. Però distribuir no és el mateix que incrementar i aquest debat encara no s'ha treballat de manera gaire efectiva a l'illa.

EL MÓN CANVIA IGUALMENT

Amb independència d'allò que desitgi o no el món institucional o el sector turístic, resulta indiscutible que el turisme va canviant. De fet, sembla que, de cada dia més, el turista no es vol

sentir com a tal i vol fer les coses que fa la població local.

El sol i platja està baixant el seu atractiu a zones molt similars a la nostra. El turista vol anar a zones que no freqüentin els turistes i el problema denominat pressió difusa (o sigui, gent per indrets on no hi acostumava a haver-hi gent) està creixent i pressiona sobre llocs naturals i valors fràgils.

De la mateixa tendència apareix l'explosió de cases residencials destinades a lloguer turístic. Una activitat atractiva als seus inicis, perquè permet distribuir millor l'ingrés del turisme, però que a la llarga s'acaba girant contra la població resident. Així es demostra en totes les experiències que es coneixen. Efectivament, els preus de lloguer es disparen de manera ràpida i, als pocs anys d'obrir-se la porta al turisme dins habitatges, es produeix una concentració de pisos en poques mans. Basta anar a les illes veïnes a veure on condueix aquesta dinàmica.

Potser haurem de millorar els sistemes d'ordenació i de gestió dels usos funcionals del territori. Decidir quines zones es volen obrir al públic i quines es volen restringir. Adaptar-ne algunes altres.

Una qüestió gens fàcil d'abordar, perquè el turisme consumeix l'entorn, però no paga per a consumir-lo. Els fons de l'impost turístic necessiten també una millor pensada a l'hora de decidir-ne la seva destinació.

Al final, tot dependrà de l'actitud de la població menorquina. Ens podem deixar enlluernar pel nombre de turistes i no pel seu rendiment real (aquest és el debat que hi ha sobre els grans creuers de tot inclòs). Ens podem enganyar obrint al lloguer totes les cases i demanant després a l'Administració pública que reguli els preus del lloguer.

Menorca va canviar el destí del seu territori gràcies en bona part a les mobilitzacions del darrer quart de segle XX. Agafar compromisos amb la sostenibilitat real de les activitats humanes cada vegada és més urgent. El futur que s'escriu dependrà d'això. ■

Imatge del Camí de Cavalls